

нелінійної системи завжди поліваріантне, оскільки вона є певною ціліснісною системою, носієм різноманітних форм її потенційно можливих підсистем. Водночас, «складність, що еволюціонує» є не картезіанським раціоналістичним «першоелементом», не константою в процесі її еволюційного становлення, вона трансформується, спектр можливих її змін модифікується.

Сучасна експансія «наук про складності, що еволюціонують» не тільки змінює традиційний науковий дискурс, його проблемне поле, а й спричинює появу можливості єдиного трансдисциплінарного наукового розуміння еволюційної розмаїтості Всесвіту. Проте методологічна культура науки ще багато в чому продовжує залишатися в полоні таких сучасних версій «метафізики наявності», як філософія фундаменталізму, нормативізму.

Отже, винятково актуальною є проблема формування методологічної культури науки з врахуванням традицій постмодерністського мислення, висхідними принципами якого виступають трансдисциплінарність, плюралістичність та толерантність як засадничі підходи у вирішенні психологічних і філософсько-правових проблем. Однак, впроваджуючи ідеї методологічного плюралізму, теоретичного релятивізму, постмодернізм не пояснює, як організувати ефективне функціонування наукового співтовариства на базі цих принципів. Відмова від будь-якого методологічного стандарту в науці, навіть суперечливого, може сприяти не стільки свободі викладу наукових думок, скільки посиленню позанаукових критеріїв. Виходом із даної проблемної ситуації є прагнення визначити межі методологічного плюралізму, не відмовляючись від самого принципу.

Фрейман Г.О.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри філософії права та
юридичної логіки НАВС

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ТА МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ У ВИХОВНИХ КОЛОНІЯХ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ І ПРАВознавства

У переломні часи, за умов радикальних перетворень у суспільному житті перед людством завжди постають проблеми пошуку нових життєвих орієнтацій, нової системи цінностей та ідеалів.

Проте соціальні кризові процеси, що проявляються в сучасному українському суспільстві, негативно впливають на правосвідомість, світоглядні орієнтири, психологію людини, породжуючи правовий нігілізм, тривожність і напруженість, озлобленість, жорстокість і насильство. Відбувається значне поширення різноманітних форм аморальних вчинків, злочинності й інших видів асоціальної поведінки. Тривожним симптомом є зростання кількості підлітків із неадаптивною поведінкою, що проявляється в асоціальних діях (алкоголізм, наркоманія, порушення громадського порядку, хуліганство, вандалізм і т. ін.). Серед них швидко зростає злочинність, поширюється асоціальна поведінка, яка формується та розвивається під впливом різних цілеспрямованих, організованих і стихійних, неорганізованих чинників на особистість неповнолітнього. Особливо ця проблема загострюється підчас перебування неповнолітніх засуджених у місцях позбавлення волі, коли вплив однолітків, які мають життєвий досвід асоціальної поведінки, на процес формування світогляду особистості є дуже вагомим.

Моральне тлумачення права та держави міститься у філософії права Гегеля, яка розумілася ним як послідовна філософська розробка природного права. При цьому мораль тлумачиться Гегелем як особливе право, а позитивне право ("право як закон") і держава відносяться ним до сфери духовності, тобто розглядаються як моральні явища, як форми об'єктивації моральної ідеї. як етичного вчення про обов'язки, тобто такого, як воно об'єктивно є, а не такого, що так би мовити, міститься у пустому принципі моральної суб'єктивності, який нічого не визначає.

Виходячи з цих положень основним змістовно утворюючим ядром правознавства як шкільної навчальної дисципліни, що вивчається в даному випадку неповнолітніми у виховній колонії, має бути ідея природного права як фундаментальна основа забезпечення успішної самореалізації особистості у сучасному українському суспільстві. Саме виховання поваги до природних прав людини може стати ґрунтом для позитивного корегування правосвідомості неповнолітніх засуджених.

Так позиція ґрунтується на тому, що правова форма суспільних відносин є сукупністю формальних властивостей і характеристик права — рівності, свободи, справедливості. При цьому право як форму, правову форму фактичних відносин неможна змішувати з фактичними стосунками, з фактичним змістом суспільних відношень, що регулюються правовою формою.

Демократизація, індивідуалізація та гуманізація історичної освіти має надати молоді взагалі та неповнолітнім засудженим, зокрема, більші можливості усвідомлення суспільного та особистісного сенсу свободи,

дозволять зробити більш усвідомлений вибір шляху власної самореалізації у складному світі, що постійно змінюється.

Ідея становлення особистості завдяки взаємодії, співробітництву з різними (інакшими) людьми або їх групами є основною для психологічно-філософського напрямку аналізу особистості в працях Салліван, Дж. Мід, Ч.Кулі. У їх підході також надається вирішального значення зовнішнім впливам на особистість з боку середовища, проте середовища, змодельованого через взаємодію певної групи людей. Отже, групова взаємодія також може мати для особистості нерівнозначні наслідки залежно від того, на яких принципах і з якою метою організовується діяльність групи. Якщо ж у цілеспрямовано організованій групі не спрацьовують механізми здорової колективної взаємодії, відсутні такі її риси, як почуття емпатії, солідарності, відповідальності за спільну справу, то силове поле групи починає діяти деструктивно, розвиваючи авторитарність і безкомпромісність одних її членів і надмірну конформність та пасивність інших. Це створює умови для дезадаптації особистості, що проявляється у девіантних формах поведінки.

Хохліна О.П.,

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології та педагогіки
ННІПП НАВС

ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ У ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Необхідною умовою проведення юридико-психологічного дослідження (як і психологічного загалом) є визначення його теоретико-методологічних засад, серед яких особливе місце відводиться методологічним підходам. Методологічний підхід розглядається як теоретична позиція щодо розуміння психічного явища (в тому числі у юридико-психологічному контексті), його вивчення, інтерпретації, впливу на нього. Найбільшою мірою використовуються системний, особистісний (в тому числі індивідуальний та віковий) та діяльнісний підходи.

Системний (або системно-структурний) підхід (Б.Ф.Ломов, К.К.Платонов, А.Раппопорт, В.В.Рибалка, О.М.Ткаченко та ін.) передбачає, що до вивчення явища необхідно підходити як до системи - певної цілісності, до якої входять у певних відношеннях та зв'язках окремі елементи. Системно-структурний аналіз дозволяє розглянути якісну своєрідність статичних утворень психіки, її системну будову, її ввімкнутість у рівневі взаємодіючі системи (О.М.Ткаченко). До